

Karadeniz'de Değişen Güvenlik Manzarası: Stratejik ve Bölgesel Dinamiklerin Avrupa Açısından Sonuçlarına Dair Bir İnceleme

Changing Security Landscape in the Black Sea: A Study on the Implications of Strategic and Regional Dynamics for Europe

Zeynep Deniz ALTINSOY

Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İİBF,
İşletme Bölümü, deniz.altinsoy@bilecik.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-0335-3181>

Makale Başvuru Tarihi: 20.06.2025

Makale Kabul Tarihi: 08.10.2025

Makale Türü: Araştırma Makalesi

ÖZET

Anahtar Kelimeler:

Karadeniz Bölgesi,
İç Suyolları,
Bölgesel Güvenlik,
Ekonomik Milliyetçilik,
Ulusal Güvenlik ve Savaş,

Bu makale, Avrupa'nın güvenlik ortamında yaşanan hızlı ve çok boyutlu dönüşümleri Karadeniz bölgesinin stratejik önemi çerçevesinde kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Avrupa Birliği'nin (AB) Stratejik Pusulası belgesiyle şekillenen yeni güvenlik vizyonu, NATO'nun doğu sınırlarında yeniden tanımlanan rolü, iç suyuolları gibi geleneksel olmayan alanların askerî amaçlarla kullanımının artması ve Rusya ile Çin'in öncülüğünde geliştirilen alternatif finansal sistemlerin küresel güvenlik düzenine etkileri makalede ele alınan başlıca konular arasındadır. Bu gelişmelerin birbirini besleyen ve çoğu zaman eşzamanlı ilerleyen yönleri, Avrupa'nın güvenlik mimarisinde yeni tehdit algılarının ve stratejik önceliklerin doğmasına neden olmaktadır. Özellikle Karadeniz bölgesi, bu yeni dinamiklerin kesişim noktasında yer alarak hem bölgesel hem de kıtasal düzeyde kritik bir stratejik alan olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'nin bu bölgede üstlendiği jeopolitik rol, enerji, savunma ve ulaştırma ekseninde çok katmanlı bir etkiye sahiptir. Makale, bu bağlamda Avrupa güvenliği, çok kutuplu uluslararası düzen ve bölgesel rekabet kavramlarına katkıda bulunarak, günümüzün çalkantılı jeopolitik ortamına dair daha derin bir kavrayış sunmayı amaçlamaktadır.

ABSTRACT

Keywords:

Black Sea Region,
Inland Waterways,
Regional Security,
Economic Nationalism,
National Security and War,

This article comprehensively examines the rapid and multidimensional transformations in Europe's security environment, within the framework of the strategic importance of the Black Sea region. The article analyzes several key developments: the new security vision shaped by the European Union's Strategic Compass document, NATO's redefined role on its eastern borders, the increasing use of non-traditional areas such as inland waterways for military purposes, and the impact of alternative financial mechanisms spearheaded by Russia and China on the global security order. The mutually reinforcing and often simultaneous nature of these developments is leading to the emergence of new threat perceptions and strategic priorities within Europe's security architecture. The Black Sea region, in particular, stands out as a critical strategic area at both the regional and continental levels, situated at the intersection of these new dynamics. Turkey's geopolitical role in this region has multifaceted impacts across energy, defense, and transportation. In this context, the article aims to contribute to the debates on European security, the multipolar international order, and regional competition, thereby providing a deeper understanding of today's turbulent geopolitical environment.

Önerilen Alıntı (Suggested Citation): ALTINSOY, Zeynep Deniz (2025), "Karadeniz'de Değişen Güvenlik Manzarası : Stratejik ve Bölgesel Dinamiklerin Avrupa Açısından Sonuçlarına Dair Bir İnceleme ", *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, S.8(3), ss.820-832, Doi: <https://doi.org/10.33712/mana.1724265>

1. GİRİŞ

Bu çalışma, Avrupa'nın değişen güvenlik mimarisini Karadeniz bölgesi ekseninde ele alarak bölgedeki güncel gelişmeler ışığında Avrupa güvenliğinin çok boyutlu bir analizini sunmaktadır. Avrupa Birliği'nin Stratejik Pusula belgesi, NATO'nun yeniden şekillenen rolü, iç suyollarının askerî amaçlarla kullanımındaki artış ve Rusya ile Çin öncülüğünde geliştirilen alternatif finansal sistemlerin küresel güvenlik düzenine etkileri makalenin merkezinde yer alan başlıca temaları oluşturmaktadır. Bu temalar yalnızca teknik ve stratejik düzeyde değil aynı zamanda normatif ve jeopolitik bağlamda da birbirini besleyen süreçler olarak ele alınmakla birlikte Avrupa'nın karşı karşıya olduğu güvenlik sorunlarının karmaşıklığını ve çok katmanlı doğasını ortaya koymaktadır.

Çalışma, Avrupa güvenliğinin birbirine bağlı farklı yönlerini tek bir analitik çerçevede birleştirerek literatürde sıklıkla ayrı ayrı ele alınan konulara bütüncül bir yaklaşım getirmektedir. Bu yönüyle güvenlik çalışmalarında hâkim olan parçalı analiz geleneğine alternatif bir metodolojik öneri sunmakta; özellikle Karadeniz bölgesinin stratejik önemini merkeze alarak, bölgesel dinamiklerin Avrupa güvenliği üzerindeki etkisini daha görünür kılmaktadır. Mevcut akademik literatürün büyük bir kısmı NATO'nun doğu kanadındaki askeri yapılanmaya veya Avrupa Birliği'nin savunma kapasitesine odaklanırken bu çalışma Karadeniz'in kendine özgü jeopolitik konumunu ve bölgesel aktörler arasındaki güç ilişkilerini detaylı biçimde incelemektedir.

Avrupa güvenliği, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırganlığı ve Çin'in Avrasya merkezli düzen kurucu iddialarıyla birlikte Karadeniz bölgesinde yeni bir stratejik kırılma yaşamaktadır. Bu kırılma, yalnızca askeri değil aynı zamanda altyapı güvenliği, normatif çerçeve ve bölgesel aktörlerin stratejik davranışları üzerinden şekillenmektedir. Avrupa Parlamentosu Araştırma Servisi'nin 2025 tarihli resmî brifingine göre (European Parliament Research Service 2025) AB'nin Karadeniz'e yönelik yeni stratejik yaklaşımı, bölgenin güvenlik, bağlantı ve hazırlık kapasitesini artırmayı hedeflemektedir. Ancak bu belge, bir “strateji” değil yalnızca “yaklaşım” olarak tanımlandığı için uygulama kapasitesi sınırlı kalmakta; net bir eylem planı ve özel bütçe desteği içermemektedir. Bu durum AB'nin Karadeniz'deki normatif iddiasını zayıflatmakta; bölgeyi yalnızca tamamlayıcı bir güvenlik alanı olarak konumlandırmaktadır. Özellikle Doğu Ortaklığı ve Tuna işbirliği gibi mevcut mekanizmalar üzerinden ilerleme hedeflenmekte; bu da bölgesel kırılma noktaları doğrudan ele almaktan uzak bir çerçeve sunmaktadır.

Türkiye'nin bu bölgedeki rolü, yalnızca coğrafi konumuyla değil aynı zamanda enerji arz güvenliği, ulaştırma ağlarının stratejik koordinasyonu ve savunma politikaları bağlamında çok katmanlı bir etki üretmektedir. Makale, Türkiye'nin NATO ve diğer bölgesel aktörlerle olan ilişkilerini dengeli bir biçimde değerlendirerek bölgedeki güç dengelerine dair daha nüanslı bir anlayış geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu çerçevede AB'nin Stratejik Pusulası ve NATO'nun güncellenen stratejik vizyonu gibi kurumsal belgeler bölgesel güvenlik mimarisinin dönüşümünü anlamak açısından temel referans noktaları olarak ele alınmaktadır.

Karadeniz bölgesine odaklanarak Avrupa güvenliğinin güncel, çok boyutlu ve bütüncül bir analizini sunan bu makale hem bölgesel hem de kıtasal düzeydeki güvenlik tartışmalarına özgün bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Böylece Avrupa güvenliği literatüründe sıklıkla göz ardı edilen stratejik boşluklara ışık tutarak yeni araştırma alanlarının açılmasına zemin hazırlamaktadır.

2. AB STRATEJİK PUSULASI: ELEŞTİREL BİR ANALİZ

AB üye ülkeleri tarafından 21 Mart 2022 tarihinde onaylanan Avrupa Birliği'nin Güvenlik ve Savunma Stratejik Pusulası blogun güvenlik ve savunma kabiliyetlerini arttırmaya yönelik önemli bir çabayı temsil etmektedir. Bu 47 sayfalık belge, 2030 yılına kadar AB'nin bir güvenlik aktörü olarak rolünü güçlendirmek nihai hedefiyle, önümüzdeki 5-10 yıl boyunca AB güvenlik ve savunma politikası için tutarlı bir içgörü ve somut hedefler sağlamayı amaçlamaktadır (Tulun, 2022:5).

Stratejik Pusula dört temel alana odaklanmıştır. Bunlar, AB'nin kriz durumlarında hızlı ve kararlı hareket etme kabiliyetini arttırmak, AB vatandaşlarını gelişen tehditlere karşı güvence altına almak, yetenek ve teknolojilere yatırım yapmak, Ortak hedeflere ulaşmak için Birlik dışından ülkelerle ortaklık kurmaktır.

Stratejik Pusula'nın en dikkat çekici yönlerinden biri AB Hızlı Konuşlanma Kapasitesi'nin geliştirilmesidir. Bu girişim Birlik dışındaki yakın tehditlere veya kriz durumlarına yanıt verebilecek 5000 askere kadar bir güç oluşturmayı amaçlamaktadır. Eğitim tatbikatları ve operasyonel senaryoların geliştirilmesine yönelik planlarla birlikte AB Hızlı Konuşlanma Kapasitesi'nin 2025 yılına kadar tam olarak faaliyete geçmesi beklenmekteydi.

İddialı hedeflerine rağmen Stratejik Pusula'nın eleştirel analiz gerektiren bazı eksiklikleri ve potansiyel sorunları mevcuttu ki bunlardan biri belgenin aceleyle kabul edilmiş olmasıdır. Belgenin Ukrayna'daki savaşı görüşmek üzere düzenlenen olağanüstü NATO zirvesinden sadece birkaç gün önce onaylanmış olması, belgenin hazırlanma zamanlaması ve titizliği konusunda soru işaretlerine yol açmıştır (Kaim ve Kempin, 2022:1-8).

İkinci sorun tutarsız tehdit değerlendirmesidir. Stratejik Pusula, uzun süredir NATO müttefikleri olan Türkiye'yi Doğu Akdeniz bölgesinde AB için bir tehdit olarak nitelendirmiştir. Bu değerlendirme mevcut güvenlik ortamıyla tutarsız görünmektedir ve bazı AB üye devletlerinin çıkarlarından etkilenmiş olabilir (Freitag, 2022:6). Üçüncü husus da NATO ile çakışmasıdır. Belgenin otonom AB savunma yeteneklerinin geliştirilmesine yaptığı vurgu çabaların tekrarlanmasına ve NATO yapılarıyla potansiyel çatışmalara yol açabilir durumdaydı. Dördüncüsü ise uzlaşma eksikliğidir. AB üye ülkelerinin farklı güvenlik çıkarları ve öncelikleri Stratejik Pusula'nın etkili bir şekilde uygulanmasını engelleyebilecekti. Beşincisi kaynak kısıtlaması olarak değerlendirilebilir. Bu durumda Belgede ortaya konan iddialı hedeflere rağmen, üye devletler arasında finansman ve siyasi irade açısından zorluklarla karşılaşılacağını göstermekteydi (Marques, 2024:3-7).

Bu bağlamda Stratejik Pusula'nın başta Karadeniz bölgesi olmak üzere bölgesel istikrar üzerindeki etkisi endişe konusu haline gelmesi de kaçınılmazdı. NATO müttefikleriyle olası gerilimler ve belgenin Türkiye'yi bir tehdit olarak nitelendirmesi kilit konumdaki NATO üyesiyle ilişkileri gerebilecekti. Dolayısıyla belgede öngörülemeyen bu hususlar bölgesel güvenlik işbirliğinin zayıflayabileceği gerçeğini göz ardı etmiştir. AB'nin özerkliğine odaklanılarak, AB'nin özerk savunma yeteneklerinin geliştirilmesine yapılan vurgu NATO'dan ayrışma algısına yol açarak transatlantik ittifakını da zayıflatabilecekti. Bu haliyle belgenin uygulanması bölgesel güç dinamiklerinin değişmesine AB üyesi olmayan devletlerle gerilimin artmasına neden olabilecekti.

Görüldüğü üzere belge, kapsayıcılık açısından da eksik olması dolayısıyla Karadeniz bölgesindeki AB üyesi olmayan devletlerin bakış açılarını ve çıkarlarını yeterince dikkate almayan bir hüviyetteydi. Bölgedeki bölünmeleri de bu özelliği ile arttırabilecekti. AB Stratejik Pusulası, bloğun güvenlik ve savunma kabiliyetlerini arttırmaya yönelik önemli bir adımı temsil etse de yukarıda sayılan eksiklikleri neticesinde Avrupa güvenliği için daha incelikli ve kapsayıcı bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

3. NATO'NUN AVRUPA GÜVENLİĞİNDE GELİŞEN ROLÜ

NATO'nun Avrupa güvenliğindeki rolü son yıllarda özellikle Rusya'nın Ukrayna'daki saldırgan eylemleri ve değişen jeopolitik ortam ışığında önemli bir değişim geçirmiştir. Bu dönüşüm NATO'nun önemini yeniden değerlendirilmesine, NATO ve AB arasındaki işbirliğinin artmasına ve stratejik açıdan hayati önem taşıyan Karadeniz bölgesinde yeni zorlukların ve fırsatların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Mevcut güvenlik ortamında NATO'nun önemini yeniden değerlendirme gereği ortaya çıkmış; bir zamanlar Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron tarafından "*beyin ölümü gerçekleşmiş*" ilan edilen ittifak yenilenen tehditler karşısında dayanıklılığını ve uygunluğunu kanıtlamıştır. Rusya'nın 2022'de Ukrayna'yı geniş çaplı işgali Avrupa'da kolektif savunmanın devam eden önemini keskin bir şekilde hatırlatmış, transatlantik ittifakı ve ortaklarını daha önce görülmemiş ölçüde birleştirmiş ve NATO'nun Avrupa'da kolektif savunmaya yönelik temel amacını güçlendirmiştir (Friedrich Naumann Foundation, 2025:1).

Ukrayna'daki savaş NATO'nun askeri stratejisinde devrim niteliğinde bir değişime yol açmıştır. Bu stratejik dönüşüm üye devletlerin savunma harcamalarında önemli bir artışı beraberinde getirmiştir. 2024 yılı itibariyle NATO üyelerinin üçte ikisi yıllık savunma harcamaları için GSYİH'lerinin en az %2'sini harcama taahhütlerini yerine getirmişlerdir ki bu da Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhak etmesinden önceki duruma kıyasla belirgin bir iyileşmedir (Lezhava ve Hartwell 2024:1).

Kırım'ın ilhakıyla ortaya çıkan güvensizlik ortamı NATO ve AB arasında daha yakın bir işbirliğini de gerekli kılmıştır. Bu iki örgüt arasındaki stratejik ortaklık Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik ve istikrarın korunması açısından hayati önem taşımaktadır. Haziran 2024'te yayınlanan AB-NATO işbirliğine ilişkin 9. İlerleme Raporu'nda da vurgulandığı üzere, son yıllarda AB-NATO işbirliğinde geniş bir yelpazede somut ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu işbirliği hibrid tehditlerle mücadele, siber güvenlik, savunma yeteneklerinin geliştirilmesi ve askeri hareketlilik gibi çeşitli alanları kapsamıştır (Council of the European Union, 2024:1). Tüm bu gelişen ilişkilere rağmen AB-NATO işbirliğinin potansiyelinin tam olarak hayata geçirilmesi konusunda zorluklar devam etmektedir. AB savunma girişimlerinin geliştirilmesi, potansiyel olarak faydalı olsa da NATO yapılarıyla gereksiz tekrarlardan kaçınma, tutarlılık ve tamamlayıcılığı sağlamak için dikkatli bir şekilde dengelenmelidir.

Bu bağlamda Karadeniz bölgesi NATO'nun Avrupa güvenliğinde değişen rolü açısından kritik bir odak noktası olarak ortaya çıkmaktadır. NATO'nun 2022 Stratejik Konseptinde önemli bir güvenlik alanı olarak kabul edilen Karadeniz bölgesi Ukrayna'da devam eden çatışmalarla daha da belirginleşmiştir. Rusya'nın askeri yığınağı ve saldırgan tutumu da dâhil olmak üzere bölgenin karmaşık güvenlik dinamikleri NATO ve ortakları için önemli zorluklar teşkil etmektedir (Atlantic Council, 2025:1).

NATO'nun Karadeniz bölgesine yaklaşımı gerilimin daha da tırmanmasını önlemek için caydırıcılık ile diyalog arasında bir denge kurmalıdır. İttifak, Bulgaristan ve Romanya'da çok uluslu muharebe gruplarının kurulması, hava polisliğinin artırılması ve yeni savunma planlarının geliştirilmesi de dâhil olmak üzere bölgedeki varlığını ve yeteneklerini artırmak için adımlar atmıştır. Ancak AB'nin ve NATO'nun Ukrayna-Rusya Savaşı'nda göstermiş oldukları tutum, savaşın Rusya lehine ilerlemesine ve Ukrayna'nın umut etmiş olduğu AB ve NATO desteğinin savaşın sonlanmasına değil, daha da derinleşmesine hizmet etmiştir (Coticchia, 2025). Dolayısıyla savaş boyunca Türkiye'nin NATO'nun Karadeniz stratejisindeki rolü önemli ölçüde belirginleşmiştir. Bölgedeki askeri açıdan en yetenekli NATO üyesi ve uzun süredir bölgesel güvenliğin mimarı olan Türkiye'nin katkılarının Batılı ortakları için çok değerli olduğu birçok kez kanıtlanmıştır. Ancak Türkiye'nin stratejik özerklik arayışı ve hem Rusya hem de NATO müttefikleriyle olan karmaşık ilişkileri zaman zaman ittifakın uyumunda zorluklara yol açmıştır. İleriye dönük olarak NATO uyum ve yük paylaşımı konusundaki endişeleri giderirken Türkiye'nin eşsiz konumundan ve yeteneklerinden yararlanmanın yollarını arama arayışına girmemiştir (Atlantic Council, 2025:1).

Bazı analistlerin önerdiği gibi kapsamlı bir NATO Karadeniz stratejisinin geliştirilmesi bölgedeki çok yönlü zorlukların ele alınması için bir çerçeve sağlayabilir. Böyle bir strateji Karadeniz'deki NATO üyeleri için güvenlik ortamını iyileştirmeyi, Rus saldırganlığını kontrol altına almayı ve Ukrayna ve Gürcistan gibi ortakların isteklerini desteklemeyi hedeflemelidir. Bu stratejinin temel unsurları arasında NATO'nun Karadeniz'deki deniz varlığının artırılması (Montrö Sözleşmesi'ne uygun olarak), hava ve füze savunma yeteneklerinin güçlendirmesi gerekmektedir (Blockmans, 2025:1).

NATO'nun Avrupa güvenliğindeki rolü yeni güçlükler ve fırsatlar karşısında gelişmeye devam etmektedir. İttifakın yenilenen önemi, AB ile artan işbirliği ve Karadeniz gibi kritik bölgelere odaklanması, uyum yeteneğini ve dayanıklılığını göstermektedir. NATO, Avrupa'da uzun vadeli güvenlik ve istikrarı sağlamak için caydırıcılığı diyalogla dengeleyerek, bölgesel hassasiyetlere saygı göstererek ve kapsayıcı ortaklıkları teşvik ederek yaklaşımını geliştirmeye devam etmesi beklense de Ukrayna-Rusya Savaşı göstermiştir ki Karadeniz'de bir NATO üyesi varlığı Türkiye ile sınırlı kalacaktır. Bu durumda Karadeniz bölgesinde güvenliğin yeniden inşa edilmesi yine Türkiye'nin odak olduğu ve tecrübelerinden yararlandığı durumlar arttırıldıkça sağlanacaktır. AB ve NATO için öncelenmesi gereken ilk strateji bu yaklaşım olmalıdır. Güvenlik ortamı değişmeye devam ettikçe NATO'nun bu karmaşık dinamikleri yönetme becerisi Avrupa ve transatlantik güvenliğinin geleceğini şekillendirmede çok da etkin olmayacaktır.

4. KARADENİZ BÖLGESİNDE İÇ SUYOLLARININ ASKERİ KULLANIMI

Karadeniz bölgesi, iç suyollarının giderek daha stratejik bir rol oynadığı kritik bir jeopolitik ve askeri alan olarak ortaya çıkmıştır. Bu suyolları ticaret, enerji ve askeri lojistik için hayati kanallar olarak hizmet vermekte ve bölgenin güvenlik dinamiklerini şekillendirmektedir. Bu suyollarının stratejik önemi Rusya'nın faaliyetleri ve kabiliyetleri ile birleştiğinde bölgesel istikrar açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Karadeniz bölgesindeki iç suyolları sadece ekonomik yaşam hatları değil aynı zamanda derin askeri etkileri olan stratejik alanlardır. Volga-Don Kanalı ve Avrupa Rusya'sının Birleşik Derin Su Sistemi bu ağın kilit bileşenleridir. Bu suyolları Hazar Denizi, Azak Denizi ve Karadeniz'i birbirine bağlayarak Rusya'nın deniz varlıklarını bu su kütleleri arasında verimli bir şekilde hareket ettirmesini sağlamaktadır. Sovyet döneminde inşa edilen Volga-Don Kanalı 101 kilometre uzunluğundadır ve hem ticari hem de askeri gemilerin hareketini kolaylaştıran kanal kilitleri ve pompa istasyonlarını da içermektedir (Jaghdani ve Ketabchy, 2023:22-27).

Bu suyollarının Rusya'nın Karadeniz Filosunu takviye edebilmesi için hayati önem taşıdığı bir gerçektir. 2021'deki askeri tatbikatları sırasında Rusya, Hazar Filosunda olan on donanma gemisini bu su ağı üzerinden Karadeniz Filosuna transfer etti. Suyollarının kullanımına dair bu kabiliyet suyollarının çift kullanımlı doğasını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dahası, Karadeniz dışındaki devletlerin savaş gemilerinin Türk Boğazlarından geçişini sınırlayan Montrö Sözleşmesi gibi uluslararası anlaşmaların getirdiği kısıtlamaları aşmadaki rolleri de bahsi geçen suyollarının stratejik değerlerini arttırmaktadır.

Belirtmek gerekir bu suyollarının önemi Rusya'nın ötesine uzanır. Ukrayna topraklarında önemli yer tutan Tuna, Dinyester ve Dinyeper gibi nehirlerde bölgesel ticaret ve ulaşımın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu nehirler Ukrayna'nın Avrupa pazarlarına ulaşmasına zemin sağlarken askeri operasyonlar için de lojistik anlamda ana damar görevi görmektedir. Örneğin beş sene öncesinde Tuna Nehri üzerinde yapılan Riverine 2020 (Defence Intelligence of Ukraine, 2020) ortak tatbikatı Ukrayna ve Romanya'nın askeri kuvvetleri arasındaki birlikte çalışabilirliği güçlendirmişti. Ancak Ukrayna'nın iç suyolları, Rusya ile devam eden çatışmalarında da hedef haline gelmiş bu suyollarının savaş zamanlarındaki kırılabilirliklerinin olabileceğini de göz önüne sermiştir (Middle East Institute, 2025:1).

Rusya stratejik kabiliyetlerini arttırmak için iç su yolu altyapısına büyük yatırımlar yapmıştır. Volga-Don Kanalı ile Moskova'nın Karadeniz Filosunu hızla takviye etmesine olanak sağlıyor. Bu kabiliyet, Türkiye'nin 2022 yılında Montrö Sözleşmesi'ne başvurarak çatışmalara dahil olan ülkelerin Türk Boğazlarından deniz trafiğini kısıtlamasından bu yana özellikle önem kazanmıştır. Rusya iç suyollarını kullanarak bu kısıtlamaların bir kısmını kendi açısından hafifletmiştir.

Bir başka ifade ile Volga Nehri ve Volga-Hazar Denizyolu Kanalı'ndaki son tarama projeleri, Rusya'nın Hazar ve Karadeniz arasında daha büyük gemiler ve askeri teçhizat taşıma kabiliyetini daha da artırdı. Bu çabalar İran ve Çin gibi stratejik ortaklar tarafından da destek gördü ve Batı etkisine karşı koymayı amaçlayan daha geniş bir jeopolitik uyumu yansıttı. İran, Rusya'ya bu suyolları üzerinden insansız hava araçları ve diğer askeri teçhizat tedarik ederek Moskova'nın Ukrayna'daki savaş çabalarının sürdürülmesini destekledi (Fanger, 2025:1).

Diğer taraftan belirtmekte fayda var ki Rusya'nın bu iç suyollarını kullanımı hibrid savaş taktiklerine de uzanmaktadır. Raporlar Rus gemilerinin bu güzergahlar üzerinden askeri kargo taşıırken takip sistemlerini kapatarak sık sık "*karanlığa gömüldüğünü*" gösteriyor. Bu uygulama Batılı güçlerin Rusya'nın askeri faaliyetlerini izleme çabalarını zorlaştırırken ve Rusya'nın lojistik operasyonlarının gizliliği konusunda ulaşılan noktayı göstermesi açısından önemlidir (Jaghdani ve Ketabchy, 2023:22-27). Ancak Rusya'nın bu suyollarına olan bağımlılığının yarattığı zorlukların olduğunu da belirtmek gerekir. Tüm dünya için bir tehdit niteliğinde olan "*iklim değişikliği*" bu nehirlerdeki seyrüseferi için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Volga Nehri başta olmak üzere bu nehirlerdeki su seviyesinin düşmesi hem ticari hem de askeri lojistiği sekteye uğratabilecek ve yüksek maliyetli tarama operasyonlarını gerekli kılacaktır. Bu kırılabilirlikler, stratejik bir varlık olarak iç suyollarına güvenmeyi sınırlı seviyede tutma zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır (Atlantic Council, 2022:1).

Karadeniz bölgesindeki iç suyollarının askeri kullanımı bölgesel güvenlik açısından geniş kapsamlı sonuçlar doğurmaktadır. Rusya'nın Karadeniz Filosunu bu güzergahlar üzerinden takviye edebilmesi güç projeksiyonu kabiliyetlerini arttırırken NATO ve komşu devletlerle olan gerilimleri de tırmandırmaktadır. Ukrayna'da devam eden çatışma bu dinamikleri daha da öne çıkarmıştır.

Türkiye'nin Montrö Sözleşmesi kapsamında bekçi olarak üstlendiği rol bir başka karmaşıklık katmanı oluşturmaktadır. Boğazlarından geçen deniz trafiğini kısıtlayarak Türkiye, Rusya'nın Karadeniz'e yeni deniz unsurları konuşlandırma kabiliyetini sınırlarken NATO taahhütleri ile Moskova ile ilişkileri arasında hassas bir denge kurmuştur. Bu dengeleyici hareket Türkiye'nin bölgesel istikrarın korunmasındaki bugüne kadar bölgedeki çatışmalar ve sorunlara karşı uzlaşmacı yaklaşımının dışında stratejik önemini de göstermektedir (Atlantic Council, 2022:1).

Türkiye'nin stratejik konumu ve son yıllardaki bölgesel güç kabiliyetine rağmen iç suyollarının askerileştirilmesi bölgedeki gerilimin tırmanması konusunda endişelere yol açmaktadır. Avrupa'nın iç suyollarının NATO operasyonları için kullanılması konusunda ortaya konulan öneriler zaten mevcutta bir çatışmanın tarafı olan bölgesel aktörlerden Rusya'nın sert tepkisiyle karşılaşacaktır. Bu tür önerilerin eyleme geçmesi, bu ekonomik yaşamın da bir argümanı olan iç suların çatışma için parlama noktalarına dönüşmesine neden olacaktır (Russia's Reaction to NATO's, 2024:1).

Bu riskleri azaltmak için bölgesel işbirliğinin artırılması elzemdir. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) gibi girişimler ve BLACKSEAFOR gibi ortak deniz tatbikatları güvenliğe yönelik işbirlikçi yaklaşımlara örnek olacak niteliktedir. Ancak Karadeniz'de iki ülkenin hâlihazırda tarafı olduğu bir silahlı çatışmanın varlığı bu tür iş birliklerini ne yazık ki askıya almış durumdadır. Bu çabalar askeri hazırlık ile ekonomik iş birliğini dengeleyerek daha istikrarlı bir ortamı teşvik etmeyi amaçlasa da çatışmanın üçüncü kez ilan edilen ateşkes ile tamamen sona ermesi veya erdirilmesi amaçlanmalıdır.

Karadeniz bölgesindeki iç suyollarının askeri kullanımı, bu yolların ekonomik varlıklar ve stratejik kolaylaştırıcılar olarak iki taraflı bir öneme sahiptir. Gerilimler devam ederken bölgesel aktörlerin çatışmadan ziyade istikrara öncelik veren dengeli bir yaklaşım benimsemeleri Karadeniz güvenliği açısından hayati önem

taşımaktadır. Türkiye'nin Montrö Sözleşmesi kapsamındaki rolü hem istikrar sağlayıcı bir güç hem de arabulucu olarak bu bağlamda önemini kaybetmeyecektir. Diğer taraftan KEİ gibi iş birliğine dayalı girişimler, ekonomik entegrasyonu teşvik etmekle kalmayıp güvenlik sorunlarını ele almak için bir çerçeve sunmayı amaçlamalıdır. Karadeniz'de bölgenin tüm paydaşları ileriye dönük olarak kalıcı barışın askeri çözümlerden daha fazlasını gerektirdiğini kabul etmeli ve sorumluluk bilinciyle hareket etmelidir. Bu bağlamda ekonomik iş birliği ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesi her türlü sürdürülebilir stratejinin temel bileşenleri olmak zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

5. ALTERNATİF FİNANSAL SİSTEMLERİN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

VARLIĞININ KARADENİZ GÜVENLİĞİ

Küresel finans ortamının son yıllarda geçirmiş olduğu önemli dönüşümler ve alternatif finansal sistemlerde yaşanan gelişimler Karadeniz bölgesinin jeopolitik dinamiklerini etkileyen en kritik faktörlerden birisi olarak ortaya çıkmıştır. Finansal sistemin merkezini oluşturan SWIFT'e karşı Batı'nın Rusya'ya yönelik gerçekleştirdiği yaptırımlar, Rusya ile Çin arasında başlayan alternatif finansal sistemlerin geliştirilmesinde en etkili eylem olmuştur. 2022'de Ukrayna'yı işgal etmesini müteakiben SWIFT sisteminden dışlanmasına tepki olarak Rusya, Finansal Mesajların Aktarımı Sistemi'nin (SPFS) geliştirilmesine hız vermiştir. Buna eş zamanlı Çin tarafından da uluslararası işlemler Yuan cinsinden yapılması yönünde SWIFT'e alternatif olarak Sınır Ötesi Bankalar Arası Ödeme Sistemi'nin (CIPS) kullanılmasını teşvik edici adımlar atmıştır. Rusya ve Çin tarafından atılan bu adımlar ile Batı egemenliğindeki finansal sisteme bağımlılığı azaltmayı ve yaptırımların etkisini hafifletme amacını taşımaktaydı (Fanger, 2024:1).

Rusya Merkez Bankasının geliştirdiği SPFS, kuruluşundan itibaren azımsanamayacak derece de önemli bir büyüme kaydederek, 2025 yılı Nisan ayı itibarıyla, yirmi dört ülkeden 177 kurum Rusya'nın bu sistemine katılım sağladı. Benzer şekilde CIPS de hızlı bir genişleme yaşadı ve günlük ortalama işlem sayısını 2022'de %50, 2023'ün ilk dokuz ayında ise %25 kadar daha arttırdı. Çin ve Rusya'nın bu alternatif sistemlerinin artan uygulanabilirliği ve küresel finansal akışları yeniden şekillendirme potansiyelleri önemli bir gelişme oldu (Prokopenko, 2024:1).

Bu gelişmeler neticesinde, Karadeniz bölgesinin ekonomik dinamiklerinde çok yönlü olumlu etkilerin yaşandığı bir durumu ortaya çıkararak (Venneri, 2020), Karadeniz bölgesinin Avrupa, Asya ve Orta Doğu'yu birbirine bağlayan bir bağlantı noktası olmasının verdiği stratejik konumunu üzerinden de bölgeyi küresel finans sistemlerinde yaşanan değişimler bakımından daha hassas belki de daha kırılgan bir noktaya taşımaktadır. Ancak bu hassasiyet ve kırılganlık, benimsenen alternatif ödeme sistemleri ile Rusya, Çin ve bölgedeki diğer Batılı olmayan aktörler arasında artan ticaret ve yatırımların daha kolay bir hale getirerek, bölgedeki ekonomik kalıpların değişmesine müteakip ortadan kalkabilir.

Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu Karadeniz ülkeleri açısından, bu tarz alternatif sistemlerin ortaya çıkması ülkeler açısından fırsatlar doğurabileceği gibi bir takım zorlukları da ortaya çıkarmaktadır. Finansal kanalların çeşitlendirilmiş olması yapılacak tercihlerin ülkelerin çıkarları doğrultusunda gerçekleşmesini sağlamakla birlikte batı menşeli yaptırımların etkilerini de aza indirebilmektedir. Ancak, her ne kadar olumlu gelişmeler yaşansa da Türkiye'nin NATO taahhütleri yan ısıra da Rusya ve Çin ile olan ekonomik çıkar ilişkileri göz önüne alındığında bu hassas dengeli bozma riskini de beraberinde getirdiğini göz ardı etmemek gerekmektedir.

Diğer taraftan Rusya'ya getirilen yaptırımların, Batı pazarlarına Rusya'nın erişimini kısıtlaması ile Çin ve diğer Asyalı ortaklarla ticaretin daha önemli bir hal aldığı görülen yerinde olacaktır. Bu bağlamda 2023 yılı Çin'in Rusya ile ticaret hacminin 240,11 milyar dolara ulaşarak önceki yıllara göre önemli bir artış göstermiş olması bunun ispatı niteliğindedir. Ticaret modellerinde yaşanan bu tarz değişimler özellikle Karadeniz bölgesindeki ekonomik ilişkilerin yeniden yönlenebilmesi ile ortaya çıkan iş birliklerine yönelik tercihlerin de değişmesinin yolunu açacaktır (Davtyan vd., 2024:8). Ancak unutmamak gerekir ki alternatif finansal sistemlere geçiş zorluklarla dolu bir süreç oluşturmaktadır. Bu duruma somut olarak ABD'nin ikincil yaptırımlarından korkmalarından dolayı Çinli bankaların Rusya ile ilişkilerinde giderek daha temkinli davranmalarını göstermekte yerinde olur. Nitekim bu durum karşısında da 2024'ün ikinci çeyreğinde büyük Çin bankaları Rusya'daki varlıklarını azaltma eğilimine giderek, Bank of China %37, Industrial and Commercial Bank of China ise %27 oranında varlıklarını azaltmışlardır. Çin bankalarının yapmış olduğu bu temkinli yaklaşımlar da Batı finans sistemlerinin küresel ekonomi üzerindeki etkilerini ve uygulanabilir alternatif finans sistemi oluşturmanın karmaşıklığını açık bir şekilde karşımıza çıkarmaktadır (Konstantinovskiy & Carlough, 2024).

Bu gelişmelere Avrupa ve NATO güvenlik stratejileri açısından baktığımız da ise jeopolitik sonuçlarının çok derin olduğu görülecektir. Rusya ve Çin'in aralarında uyguladıkları alternatif finansal sistemlerini kullanarak Batının yaptırımlarının önüne geçme ve yaptırımları delme potansiyeli, bir dış politika aracı olarak kullanılan ekonomik baskının etkinliğini de sorgulamaktadır. Karşılaşılan bu durum da NATO'nun Karadeniz bölgesindeki caydırıcılık ve kriz yönetimi yaklaşımının yeniden ele alınmasını gerektirebilir (Joja, 2024:1).

Bu alternatif sistemler sayesinde kolaylaşan ve artan Rusya ve Çin arasındaki ekonomik entegrasyonun bölgedeki güç dengesi üzerinde etkileri de elbette yaşanmaktadır. Bu etkileri de Çin'in özellikle Kuşak Yol Projesi doğrultusunda Karadeniz bölgesi üzerinde artan varlığı ile geleneksel etki alanlarını değiştirdiği görülmektedir. Bu değişim ise NATO'nun yapmış olduğu stratejik hesapları zorlaştırabileceği gibi bölgesel güvenliğe de daha hassas yaklaşımlar gerektirebilir (Ünver, 2023:1).

Alternatif finansal sistemlerin artması ve gelişmesi ile Batılı olmayan aktörlere yönelik uygulanacak ekonomik baskıların artmasına dair endişeleri de beraberinde getirmektedir. Alternatif Finansal Sistemlerin artması ve olgunlaşmasının akabinde daha küçük Karadeniz devletleri üzerinden Rusya ve Çin'e daha büyük bir baskı gücü kullanılabilir ve bu durum karşısında potansiyel olarak bu devletlerin egemenliklerini zayıflatabilecek ayrıca NATO'nun bölgesel istikrarı koruma çabalarını da zorlaştırabilecektir (Lezhava ve Hartwell, 2024:1).

Yaşanabilecek zorluklara karşı NATO ve Avrupa Birliği, finansal sistemleri de kapsayacak şekilde kritik altyapıların dayanıklılığına yönelik işbirliklerini güçlendirmek amacıyla çalışmalar yürütmektedirler. Bu duruma yönelik 2023'te AB-NATO Kritik Altyapıların Dayanıklılığı Görev Gücü, temel hizmetlerin ve altyapının aksamaya karşı korunmasına yönelik çabaları koordine etmeyi amacıyla kurulmuştur. Bu girişimin oluşturulması Karadeniz bölgesindeki ekonomik ve güvenlik kaygılarının birbiriyle bağlantılı olduğunun giderek daha fazla kabul gördüğünü de yansıtmaktadır (European Commission, 2023:5-9).

Hem Rusya hem de Çin ile güçlü ekonomik bağlar içerisinde ve bir NATO üyesi olarak Karadeniz bölgesinde alternatif finansal sistemlerin geliştirilmesini ve benimsenmesini etkileyebilecek benzersiz bir konuma sahip olan Türkiye'nin bu gelişen ortamdaki rolü de özellikle önem arz etmektedir. Türk hükümetinin bu sistemlere katılıma dair alacakları kararları bölgesel ekonomik dinamikler ve NATO'nun stratejik duruşu üzerinde geniş kapsamlı etkiler yaratabilecektir (Colibasanu, 2024:1).

2025 ve sonrası değerlendirmeye alınacak olursa, alternatif finansal sistemlerin Karadeniz güvenliği üzerindeki etkisinin artmasının muhtemel olacağı, bu sistemler daha sofistike hale geldikçe ve yaygın olarak benimsedikçe bölgenin ekonomik ve güvenlik manzarasını temelden değiştirebilecektir. Bunların yanı sıra NATO ve ortaklarının stratejilerini yaşanılacak bu değişiklikler doğrultusunda uyarlamaları, ekonomik angajman ve caydırıcılık açısından geleneksel yaptırımların ötesine geçen yeni araçlar geliştirmeleri gerekecektir (Navigating Security Challenges, 2025).

SWIFT'e karşı Rus-Çin tarzı alternatiflerin geliştirilmesi, Karadeniz bölgesi bakımından derin etkiler yaratacak, küresel finansal alanda oldukça önemli değişimleri temsil etmektedir. Daha fazla finansal özerklik ve ekonomik çeşitlendirme potansiyeli sunan bu sistemler aynı zamanda yerleşik güvenlik çerçeveleri ve bölgesel istikrar açısından da zorluklar teşkil ettirmektedir (Zhang, 2024). Başta Türkiye olmak üzere bölgedeki tüm aktörlerin yaşanacak bu değişiklikleri dikkatle takip etmeleri, meydana gelecek ekonomik fırsatlar ile güvenlik hususlarını dengelemeleri açısından büyük önem taşıyacaktır. Önümüzdeki yıllarda bu alternatif sistemleri iyileştirme ve genişletme çabalarının devam edeceği ve bölgesel güvenlik ve refahı sağlamak için Karadeniz devletleri ve uluslararası ortakları arasında sürekli uyum ve işbirliği gerekeceği tahmin edilmektedir.

6. KARADENİZ BÖLGESİNDEKİ BÖLGESEL SİYASİ GELİŞMELER

Karadeniz Bölgesi coğrafi konumunun sunduğu stratejik avantajların yanı sıra bölgesel dinamiklerin, büyük güç rekabetinin ve yerel aktörlerin çıkarlarının kesişim noktasında bulunması nedeniyle kritik bir jeopolitik arena olarak öne çıkmaktadır. Tarihsel süreçte Balkanlar, Kafkasya ve Doğu Avrupa arasında bir geçiş hattı işlevi üstlenen Karadeniz günümüzde enerji nakil hatları, ticaret yolları ve güvenlik mimarileri açısından merkezî bir konuma sahiptir. Bu bölümde Balkanlar'da hızla değişen siyasal ve ekonomik dinamiklerin Karadeniz'e yansımaları incelenecek, Türkiye'nin bölgesel istikrarın korunmasındaki çok boyutlu rolü vurgulanacak ve uluslararası örgütlerin (özellikle NATO, Avrupa Birliği ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği) bölgenin jeopolitik dengelerine etkisi değerlendirilecektir (Crosson, 2024). Ayrıca Rusya-Ukrayna savaşı birlikte derinleşen güvenlik kaygıları, enerji bağımlılığına dair tartışmalar ve yeni ittifak arayışları çerçevesinde Karadeniz'in siyasal manzarasında ortaya çıkan dönüşümler ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Böylelikle Karadeniz'in hem

bölgesel düzeyde hem de Avrupa güvenlik mimarisi ile küresel güç dengeleri bağlamında taşıdığı stratejik önem ortaya konacaktır.

6.1. Balkanlar'da Gelişen Dinamikler ve Bunların Karadeniz Güvenliği Üzerindeki Etkileri

Balkanlar'daki acil sorunlardan birisi olarak Sırbistan ve Kosova arasındaki çözümlenmemiş anlaşmazlığımıza çıkmaktadır. Bölgesel istikrarın korunması noktasında hayati önem taşıyan bu iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesi daha geniş perspektiften bakıldığında da Karadeniz bölgesi açısından da önemli sonuçlar doğurmaktadır. Balkanların istikrarı açısından dolayısıyla da Karadeniz bölgesinin güvenliğinin sağlanmasında Kosova meselesi önemli bir sorun olarak devam etmektedir. Kosova'da yaşanılacak yeni bir çatışma ya da siyasi istikrarsızlık neticesinde bölge geneline yayılan bir etkilenme yaratabileceği yanı sıra da dış güçleri bölgeye çekebileceği göz ardı edilemez. Tüm bunların yanında zaten hassas olan Karadeniz'deki dengeyi daha da karmaşık hale getirebilecek bir potansiyele sahiptir diyebiliriz.

Bölgesel istikrar açısından Bosna Hersek'te yaşanan durumlarda endişe kaynağı olmaya devam etmekte, Dayton Anlaşması sonucunda kurulan karmaşık siyasi yapısı ile ülkede süregelen yönetim sorunlarına ve etnik gerilimlere yol açılmıştır. Batı Balkanlar'ın istikrarı için Bosna Hersek'te kurulan kırılğan siyasi durumun hala risk oluşturmaya devam ettiğini, bu durumun da geniş perspektiften Karadeniz güvenlik ortamını etkilediğini söylemek doğru olacaktır. Bosna Hersek'teki siyasi çıkmaz potansiyeli ya da en kötü senaryoda etnik çatışmanın yeniden başlaması tüm bölge için geniş kapsamlı sonuçlar doğurabilir.

Kuzey Makedonya ve Arnavutluk'un AB üyeliği istekleri, Balkanlar'da Karadeniz güvenliği üzerinde etkileri olan bir başka önemli dinamiği temsil etmektedir. AB'ye katılım süreci bölgede reformların ve istikrarın temel itici gücü olmuştur. Ancak sürecin son yıllarda duraksaması nedeniyle demokratik reformlarda gerileme ve milliyetçi duyguların yeniden canlanma potansiyeline ilişkin endişeler bulunmaktadır. AB'nin bu ülkelerle ve daha geniş anlamda Batı Balkanlar'la angajmanı, istikrarın korunması ve bölgenin büyük güçlerin rekabet alanı haline gelmesinin önlenmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

Bu bağlamda Karadeniz güvenliği üzerinde Balkanlar'da gelişen dinamikler çeşitli şekillerde doğrudan etkilere sahiptir. İlk olarak, Balkanlar'daki siyasi istikrarsızlık veya mevcut siyasi çatışmalar, dikkatleri ve kaynakları Karadeniz bölgesindeki sorunlara yöneltmekten alıkoyabilir. İkinci olarak, Balkanlar Avrupa ile Karadeniz bölgesi arasında enerji nakli ve ekonomik işbirliği için potansiyel bir koridor görevi görmektedir ve bu da bölgedeki istikrarı bölgesel ekonomik kalkınma için hayati hale getirmektedir. Son olarak, Balkanların jeopolitik yönelimi (ister AB ve NATO'ya ister Rusya veya Çin gibi diğer güçlere doğru olsun) Karadeniz bölgesindeki güç dengesi üzerinde önemli etkilere sahiptir.

6.2. Türkiye'nin Bölgesel İstikrar ve Çatışmaların Önlenmesindeki Rolü

Türkiye'nin bölgedeki kilit NATO üyesi olması ayrıca Karadeniz'de önemli bir güç olması nedeniyle bölgesel dinamiklerin şekillendirilmesi ile istikrarın desteklenmesi alanlarında oldukça önemli bir rolü bulunmaktadır. Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan coğrafi konumu gereği ayrıca bölgeyle olan tarihi ve kültürel bağları nedeniyle Türkiye Karadeniz jeopolitiğinin vazgeçilmez bir aktörüdür. Türkiye son yıllarda, NATO taahhütleri doğrultusunda bölgesel güçlerle angajmanını bozmadan dengelemeye çalışan bir dış politika izlemiştir.

Türkiye, Karadeniz bölgesindeki rolünü Montrö Sözleşmesi'ni uygulayarak ortaya koymaktadır. Türkiye'nin Türk Boğazları'nın kontrolünü elinde tutmasını sağlayan bu uluslararası anlaşma, 1936'dan itibaren bölgesel güvenliğin temel taşlarından birini oluşturmuştur. Montrö Sözleşmesi'ni Türkiye tarafından akıllıca uygulaması son dönemde yaşanan jeopolitik gerilimlere rağmen Karadeniz bölgesinde istikrarın korunmasında oldukça etkili olmuştur. Özellikle çatışma dönemlerinde Türkiye'nin sözleşmeye sıkı bir biçimde bağlı kalması Karadeniz'de yaşanan askeri gerilimlerin tırmanmasını önüne büyük ölçüde geçmiştir.

Türkiye, bölgede yaşanan çatışmalarda arabuluculuk yapma ve diyaloga çağrı konusunda önemli roller üstlenerek özellikle Karadeniz Tahıl Girişimi kapsamında Rusya ve Ukrayna arasında yapılan müzakerelerin kolaylaştırılması (Vorontnyuk, 2024) çatışan taraflar arasında köprü vazifesi görevini üstlenme kapasitesini göstermiştir. Türkiye tarafından yapılan bu diplomatik çabalar küresel gıda güvenliği göz önüne alındığında Rusya-Ukrayna çatışmasının ortaya çıkaracağı sonuçlarından bazılarının hafiflemesinde oldukça etkili olmuştur (Lyashenko, 2024:1). Ayrıca Türkiye'nin de kurucu üyesi olduğu Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ) gibi Karadeniz bölgesinde ekonomik girişimlere işbirliği ve entegrasyon sürecinde de katkılarda bulunmuştur. Atılan bu adımlarla siyasi gerilimlere tampon görevi görecek bir karşılıklı ekonomik bağımlılık ağı

oluşturulmasına destek olmuştur. Düzenlenen Ekonomik işbirliğinin önemi yüksek değerde içermekle birlikte istemeden de olsa bölgesel güvenliğe zarar vermesinin önünü almak için stratejik konularla dengelenmelidir.

Tüm bunların yanı sıra Türkiye'nin savunma politikaları ile askeri modernizasyon girişimleri de bölgesel dinamiklerin şekillenmesinde önemli rol almaktadır. Yerli savunma sanayisinde yapılan gelişmelerle birlikte gelişmiş askeri sistemlerin tedarik edilmesi caydırıcılık kabiliyetini de üst seviyelere taşımıştır. Ancak yaşanan bu gelişmeler özellikle de Rus S-400 füze savunma sistemlerinin satın alınmasından sonra bazı NATO müttefiklerinde endişelere yol açmıştır. Netice itibarıyla Türkiye'nin savunma ihtiyaçları ile ittifak taahhütlerini dengede tutmak açısından bölgesel politikalarında kilit bir zorluk olmaya devam etmektedir.

6.3. Uluslararası Örgütlerin Karadeniz Jeopolitiği Üzerindeki Etkisi

Önde gelen NATO, Avrupa Birliği (AB) ve daha az ölçüde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi uluslararası örgütler Karadeniz bölgesinin jeopolitik yapısının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Bu örgütlerin her biri ise karmaşık bölgesel dinamiklere kendi önceliklerini, kabiliyetlerini ve sınırlamalarını getirmektedirler.

Karadeniz bölgesinde NATO'nun son yıllardaki etkisi özellikle Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik eylemlerine cevabı olarak önemli derecede artmıştır. Bölgedeki varlığını ve faaliyetlerini hava polisliğini geliştirerek, deniz tatbikatlarını artırarak yoğunlaştıran ittifak, Romanya ve Bulgaristan'da da çok uluslu savaş grupları oluşturmuştur. Yakın tarihli bir CSIS raporunda da belirtildiği gibi, "*NATO'nun Karadeniz'e daha fazla odaklanması bölgenin artan stratejik önemini ve algılanan Rus saldırganlığı karşısında müttefiklere güven verme ihtiyacını yansıtmaktadır*" (Navigating Security Challenges, 2025:1). Bununla birlikte NATO'nun Karadeniz'deki angajman zorluklarını göz önünde bulundurarak, caydırıcılık ve diyalog arasındaki hassas dengeyi gözetmeli ve eylemlerin de gerilimin tırmanmasına neden olacak durumlardan kaçınmalıdır. Ayrıca, Karadeniz güvenliğinin, NATO üyeleri arasında önceliklendirilmesi ile Rusya'ya yaklaşım hususundaki farklılıklar politika oluşturma ve uygulanması noktasına ittifakı zorlamaktadır (Bornio, 2024).

Avrupa Komşuluk Politikası (ENP) ve Doğu Ortaklığı girişimi aracılığıyla Avrupa Birliği'nin Karadeniz bölgesindeki etkisi esas olarak yürütülmektedir. Bu programlar ile Ukrayna, Gürcistan ve Moldova gibi ülkelerde siyasi ve ekonomik reformları teşvik ederek, uzun vadede AB ile daha yakın entegrasyon hedefini amaç edinmektedir. Karadeniz bölgesindeki AB angajmanı, her ne kadar bu çabaların etkinliği dengesiz bir yapıya sahipse de demokratik reformların ve ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi noktasına önemli bir faktör olmuştur.

AB tarafından 2007 yılında başlatılan Karadeniz Sinerjisi de bölgesel işbirliğini teşvik etmek amacıyla düzenlenen bir başka girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak yakın tarihlerde düzenlenen AB'nin bir ilerleme raporuna istinaden bu girişim "*daha geniş jeopolitik bağlam*" ve "*daha stratejik ve sonuç odaklı bir yaklaşım*" olarak raporlandığından dolayı zorluklarla karşılaşmıştır. AB'nin sert güvenlik kabiliyetlerindeki eksiklik ve üye devletlerin farklı öncelikleri olması nedeniyle bölgesel dinamikleri etkileme kabiliyeti sınırlı kalmıştır.

NATO veya AB'ye kıyasla AGİT ön planda daha az görünse de çatışmaları çözüme ve önleme mekanizmalarıyla Karadeniz bölgesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Örgütün, Özel İzleme Misyonu başta olmak üzere, Ukrayna'daki varlığı, güvenlik durumunun tarafsız olarak izlenmesinde oldukça önemli bir rol oynamıştır. Ancak, uzlaşmaya dayanan karar alma süreci ve katılımcı devletlerin çıkarlarındaki farklılıklar sebebiyle AGİT'in etkinliği çoğu zaman sekteye uğramaktadır.

Sonuç itibarıyla, Karadeniz bölgesindeki bölgesel siyasi gelişmeler yerel dinamikler, büyük güç rekabeti ve uluslararası örgütlerin etkisi arasındaki karmaşık etkileşimlerle karakterize edilmektedir. Balkanlar'ın mevcut durumu, Karadeniz güvenliğinde önemli etkenleri üzerinde barındırmaya devam etmekte ve bölgelerin birbiriyle bağlantısının olduğunun altını çizmektedir. Türkiye'nin bölgesel bir güç, NATO üyesi ve arabulucu olarak oynadığı çok yönlü rol, bölgesel dinamiklerin şekillendirilmesi ve istikrarın desteklenmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Bu arada, NATO, AB ve AGİT gibi uluslararası örgütler bölgenin jeopolitiği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ancak etkinlikleri genellikle iç bölünmeler ve zorlu güvenlik ortamı nedeniyle kısıtlanmaktadır.

Karadeniz bölgesi uluslararası siyasetin önemli bir arenası olarak gelişmeye devam ederken ilgili tüm aktörlerin istikrar, işbirliği ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik eden dengeli ve kapsayıcı yaklaşımlar izlemesi büyük önem

taşımaktadır. Önümüzdeki yıllarda stratejik açıdan hayati önem taşıyan bu bölgede bölgesel ve küresel çıkarların karmaşık etkileşimini yönlendirmeye yönelik çabaların devam etmesi muhtemeldir.

7. SONUÇ

Karadeniz Bölgesi, günümüzde Avrupa güvenliği açısından yalnızca coğrafi değil aynı zamanda stratejik, ekonomik ve siyasi boyutlarıyla da kritik bir odak noktası hâline gelmiştir. Avrupa Birliği'nin Stratejik Pusulası NATO'nun gelişen rolü, iç suyollarının askerileştirilmesi ve alternatif finansal sistemlerin yükselişi gibi başlıklar bu bölgenin güvenlik mimarisini derinden etkilemektedir. Tüm bu dinamikler sadece askeri değil aynı zamanda ekonomik, diplomatik ve teknolojik unsurların iç içe geçtiği çok boyutlu bir güvenlik perspektifini zorunlu kılmaktadır.

AB'nin savunma özerkliği hedefiyle geliştirdiği Stratejik Pusula, bölgesel tehdit algılarındaki tutarsızlıklar ve NATO ile çakışma potansiyeli nedeniyle eleştirilere maruz kalmış; Karadeniz özelinde ise Türkiye gibi kilit aktörlerin dışlanması, uygulamada ciddi gerilimlerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. NATO ise özellikle Ukrayna-Rusya Savaşı sonrasında Karadeniz'deki askeri caydırıcılık faaliyetlerini artırmış ancak bu adımların bölgesel hassasiyetleri göznetmeden atılması bölgedeki istikrarı sağlama kapasitesini sınırlamıştır.

İç suyollarının askerî kullanımında ise Rusya'nın kabiliyetleri dikkat çekici bir biçimde artmış, bu altyapılar stratejik dengeyi etkileyen bir unsur hâline gelmiştir. Ancak iklim değişikliği gibi doğal faktörler bu altyapıların sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir. Ayrıca, bölgedeki iç suyollarının askeri kullanımı, NATO ve Rusya arasında potansiyel çatışma alanları yaratmakta; ekonomik geçiş yollarını da hedef hâline getirmektedir.

Alternatif finansal sistemlerin gelişmesiyle birlikte Batı'nın uyguladığı ekonomik yaptırımların etkinliği tartışmaya açılmış, Rusya ve Çin'in bu sistemler aracılığıyla oluşturduğu finansal direnç Karadeniz bölgesinde yeni ekonomik ilişkiler ağlarının oluşmasına neden olmuştur. Ancak bu durum, Türkiye gibi çok yönlü dış politika izleyen ülkeler için stratejik dengeyi yönetme konusunda ciddi zorluklar doğurabilir.

Bölgesel siyasi gelişmeler ise Balkanlar'daki kırılmalıklar, Türkiye'nin istikrar sağlayıcı rolü ve uluslararası örgütlerin kapasite sorunları çerçevesinde Karadeniz güvenliğini doğrudan etkilemektedir. Türkiye, Montrö Sözleşmesi çerçevesinde üstlendiği dengeleyici rol, arabuluculuk girişimleri ve ekonomik iş birlikleriyle bölgesel barışın sağlanmasında belirleyici bir aktör olduğunu kanıtlamıştır. Bütün bu gelişmeler ışığında, Karadeniz bölgesinin gelecekteki güvenlik ve istikrarı; NATO, AB, bölgesel aktörler ve uluslararası toplum arasında geliştirilecek çok boyutlu ve kapsayıcı iş birliğine bağlıdır. Askeri caydırıcılığın yanı sıra diplomatik diyalog, ekonomik entegrasyon ve enerji güvenliği gibi alanlarda atılacak adımların bölgesel güvenliğin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahip olduğu değerlendirilmektedir. Türkiye'nin benzersiz konumu ve çok yönlü dış politika kapasitesi bu yeni güvenlik mimarisinin hem tasarlanmasında hem de uygulanmasında kilit rol oynamaya devam edecektir. Dolayısıyla Karadeniz, Avrupa güvenlik mimarisinin geleceğini şekillendirecek temel jeopolitik alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Bu çıkarımlardan hareketle,

1. Karadeniz bölgesinde NATO-AB-Türkiye ilişkilerinin uzun vadeli güvenlik mimarisi üzerindeki etkileri daha derinlemesine incelenmesi,
2. İç suyollarının askerî ve ekonomik kullanımı üzerine vaka çalışmaları yapılarak, iklim değişikliğinin altyapı güvenliği üzerindeki etkileri analiz edilmesi,
3. Alternatif finansal sistemlerin bölgesel güvenlik ve ittifak ilişkileri üzerindeki sonuçları ampirik verilerle test edilmesi,
4. Türkiye'nin dengeleyici rolü enerji güvenliği, diplomasi ve askeri caydırıcılık boyutlarında karşılaştırmalı olarak araştırılması,
5. Bölgenin güvenliği bağlamında siber tehditler ve teknolojik rekabet gibi yeni güvenlik alanlarının etkisi,

gibi konuların gelecek çalışmalar için vizyon oluşturabileceği değerlendirilmektedir. Bu tür araştırmaların politika yapıcılar için uygulanabilir stratejilerin geliştirilmesine ışık tutacağı umulmaktadır. Karadeniz odaklı güvenlik çalışmalarının çeşitlendirilmesinin Avrupa güvenlik mimarisine dair bütüncül bir perspektifin geliştirilmesine ve bu alandaki akademik literatürün zenginleşmesine katkıda bulunması beklenmektedir.

YAZAR BEYANI / AUTHORS' DECLARATION:

Bu makale Araştırma ve Yayın Etiğine uygundur. Beyan edilecek herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırmanın ortaya konulmasında herhangi bir mali destek alınmamıştır. Makale yazım ve intihal/benzerlik açısından kontrol edilmiştir. Makale, “*en az iki dış hakem*” ve “*çift taraflı körleme*” yöntemi ile değerlendirilmiştir. Yazar, dergiye imzalı “*Telif Devir Formu*” belgesi göndermiştir. Mevcut çalışma için mevzuat gereği etik izni alınmaya ihtiyaç yoktur. Bu konuda yazar tarafından dergiye “*Etik İznine Gerek Olmadığına Dair Beyan Formu*” gönderilmiştir. Yazar, çalışmanın tüm bölümlerine ve aşamalarına tek başına katkıda bulunmuştur. / **This paper complies with Research and Publication Ethics, has no conflict of interest to declare, and has received no financial support. The article has been checked for spelling and plagiarism/similarity. The article was evaluated by "at least two external referees" and "double blinding" method. The author sent a signed "Copyright Transfer Form" to the journal. There is no need to obtain ethical permission for the current study as per the legislation. The "Declaration Form Regarding No Ethics Permission Required" was sent to the journal by the author on this subject. The author contributed to all sections and stages of the study alone.**

KAYNAKLAR

- ATLANTIC COUNCIL (2024), "*Security and Stability for the Black Sea Region*", **Atlantic Council**, <https://www.atlanticcouncil.org/event/security-and-stability-for-the-black-sea-region/> (Erişim Tarihi: 29.04.2025).
- BORNIO, Jakub (2024), "*NATO Beyond 75: Strategic Evolution Amid Global Uncertainty*", **New Eastern Europe**, <https://neweasterneurope.eu/2024/09/16/nato-beyond-75-strategic-evolution-amid-global-uncertainty/> (Erişim Tarihi: 30.04.2025).
- CENTER FOR STRATEGIC AND INTERNATIONAL STUDIES (2024), "*Navigating Security Challenges in the Black Sea Region*", **Center for Strategic and International Studies**, <https://www.csis.org/analysis/navigating-security-challenges-black-sea-region> (Erişim Tarihi: 09.05.2025).
- COLIBASANU, Antonia (2024), "*Turkey's Evolving Geopolitical Strategy in the Black Sea*", **Foreign Policy Research Institute**, <https://www.fpri.org/article/2024/12/turkeys-evolving-geopolitical-strategy-in-the-black-sea/> (Erişim Tarihi: 27.04.2025).
- COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2024), "*EU-NATO: 9th Progress Report Stresses the Importance of ever Closer Cooperation at a Key Juncture for Euro-Atlantic Security*", **Council of the European Union**, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/06/13/eu-nato-9th-progress-report-stresses-the-importance-of-ever-closer-cooperation-at-a-key-juncture-for-euro-atlantic-security/> (Erişim Tarihi: 09.06.2025).
- CROSSON, Dylan Macchiarini (2024), "*EU-NATO Relations: Somewhere Between Dancing with Two Left Feet and Seamless Tango*", **Centre for European Policy Studies**, <https://www.ceps.eu/eu-nato-relations-somewhere-between-dancing-with-two-left-feet-and-seamless-tango/> (Erişim Tarihi: 05.05.2025).
- DAVTYAN, Vahe S., TUFETULOV, Aidar M. ve VALEEVA, Yulia S. (2024), "*Development of Economic Cooperation Between Russia and China in the Context of Sanctions*", **China Report**, S.60(3), ss.322-338.
- EA DAILY (2024), "*Russia's Reaction to NATO's Course to Change the Regime of the Black Sea Straits: Patrushev's Instruction*", **EA Daily**, <https://eadaily.com/en/news/2024/11/01/russias-reaction-to-natos-course-to-change-the-regime-of-the-black-sea-straits-patrushevs-instruction> (Erişim Tarihi: 19.04.2025).
- EPRS (2025), "*European Parliamentary Research Service Strategic Approach to the Black Sea*", **EPRS**, www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI%282025%29765800 (Erişim Tarihi: 13.04.2025).
- EUROPEAN COMMISSION (2023), "*EU-NATO Task Force on the Resilience of Critical Infrastructure*", **European Commission**, https://commission.europa.eu/system/files/2023-06/EU_NATO_Final%20Assessment%20Report%20Digital.pdf (Erişim Tarihi: 09.06.2025).

- FANGER, Samantha (2024), "*Russia's Weapons Transport Via the Caspian Sea*", **Caspian Policy Center**, <https://caspiantpolicy.org/research/security/russias-weapons-transport-via-the-caspian-sea> (Erişim Tarihi: 09.04.2025).
- FREITAG, Vojtěch (2022), "*French Presidency of the EU and Strategic Compass: More EU Military Missions to Come?*", **EUROPEUM Institute**, <https://www.europeum.org/wp-content/uploads/policy-brief-freitag.pdf> (Erişim Tarihi: 09.04.2025).
- FRIEDRICH NAUMANN FOUNDATION (2024), "*Black Sea Security Conference 2024 Highlights*", **Freiheit Corporate Web Page**, <https://www.freiheit.org/south-caucasus/black-sea-security-conference-2024-highlights> (Erişim Tarihi: 30.04.2025).
- JAGHDANI, Tinoush Jamali ve KETABCHY, Mehdi (2023), "*The Strategic Significance of the Russian Volga River System*", **Russian Analytical Digest**, S.304, ss.22-27.
- JOJA, Iulia-Sabina (2024), "*Toward a NATO Black Sea Strategy*", **Middle East Institute**, <https://www.mei.edu/publications/toward-nato-black-sea-strategy> (Erişim Tarihi: 19.05.2025).
- KAIM, Markus ve KEMPIN, Ronja (2022), "*Compass or Wind Chime? An Analysis of the Draft 'Strategic Compass' of the EU*", **SWP Berlin**, https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2022C03_StrategicCompass.pdf (Erişim Tarihi: 25.04.2025).
- KONSTANTINOVSKY, Anya ve CARLOUGH, Molly (2024), "*China-Russia Relations: September 2024*", **Council on Foreign Relations**, <https://www.cfr.org/article/china-russia-relations-september-2024> (Erişim Tarihi: 09.05.2025).
- LEZHAVA, Nino ve HARTWELL, Leon (2024), "*Russia and China at Odds Over Black Sea Ambitions*", **Center for European Policy Analysis**, <https://cepa.org/article/russia-and-china-at-odds-over-black-sea-ambitions/> (Erişim Tarihi: 09.06.2025).
- MARQUES, Miguel (2024), "*The European Union's Strategic Compass – A New Strategic Approach for CSDP or Just a Reaction Based on a War in the Neighbourhood?*", **CSDP Olympiad Essays**, https://www.emilyo.eu/sites/default/files/2024_Olympiad/07_Competition/10%20best%20essays/05_PT_AM_MARQUES%20Miguel_10.pdf (Erişim Tarihi: 16.04.2025).
- MARRONE, Alessandro (2024), "*A Europe-led NATO to Guarantee European Security: The Time Has Come*", **Aspenia Online**, <https://aspensiaonline.it/a-europe-led-nato-to-guarantee-european-security-the-time-has-come/> (Erişim Tarihi: 02.05.2025).
- PROKOPENKO, Alexandra (2024), "*What Are the Limits to Russia's 'Yuanization'?*", **Carnegie Politika**, <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2024/05/china-russia-yuan?lang=en> (Erişim Tarihi: 22.03.2025).
- SHIRIYEV, Zaur (2024), "*Russia's War in Ukraine is Aggravating the Caspian Sea Environmental Crisis*", **Crnegie Politika**, <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2024/07/caspian-sea-ecology?lang=en> (Erişim Tarihi: 20.05.2025).
- TULUN, Teoman Ertuğrul (2022), "*Macron's Proposal of Creating European Political Community and the NATO's Guardian Angel Wings*", **AVİM**, <https://avim.org.tr/en/Analiz/MACRON-S-PROPOSAL-OF-CREATING-EUROPEAN-POLITICAL-COMMUNITY-AND-THE-NATO-S-GUARDIAN-ANGEL-WINGS> (Erişim Tarihi: 20.05.2025).
- ÜNVER, Deniz (2023), "*Growing Chinese Presence and Interests in the Black Sea*", **AVİM**, <https://avim.org.tr/Blog/GROWING-CHINESE-PRESENCE-AND-INTERESTS-IN-THE-BLACK-SEA> (Erişim Tarihi: 20.05.2025).
- VENNERI, Maryna (2020), "*Significance of Ukraine's Maritime Industry in the Black Sea and Beyond*", **Middle East Institute**, <https://www.mei.edu/publications/significance-ukraines-maritime-industry-black-sea-and-beyond> (Erişim Tarihi: 25.04.2025).

VOROTNYUK, Maryna (2024), "*Part 1: Political and Diplomatic Dialogue: Challenges and Opportunities for Black Sea Cooperation Between Turkey and the West in the Post-2022 Environment*", **Atlantic Council Report**, <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/part-1-political-and-diplomatic-dialogue-challenges-and-opportunities-for-black-sea-cooperation-between-turkey-and-the-west-in-the-post-2022-environment/> (Erişim Tarihi: 21.05.2025).

YASHENKO, Yuri L. (2024), "*Ukraine's Role in the Black Sea: Navigating a Geopolitical Crossroads*", **Middle East Institute**, <https://www.mei.edu/publications/ukraines-role-black-sea-navigating-geopolitical-crossroads> (Erişim Tarihi: 13.04.2025).

ZHANG, Junhua (2024), "*China and Russia: Toward an Alternate Financial System*", **Gis Reports Online**, <https://www.gisreportsonline.com/r/china-russia-finance/> (Erişim Tarihi: 02.04.2025).

